

Anna Toivonen

MAAILMANLOPPU MUUMILAAKSOSSA
Apokalyptinen kuvasto ja juonirakenne teoksessa *Kometen
kommer* (Muumipeikko ja pyrstötähti)

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Huhtikuu 2023

TIIVISTELMÄ

Anna Toivonen: Maailmanloppu Muumilaaksossa – apokalyptinen kuvasto ja juonirakenne teoksessa *Kometen kommer* (Muumipeikko ja pyrstötähti)
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Kirjallisuustiede
Huhtikuu 2023

Tarkastelen tutkielmassani apokalyptista kuvastoa ja juonirakennetta Tove Janssonin teoksessa *Kometen kommer* (Muumipeikko ja pyrstötähti). Teoksessa Muumilaaksoa uhkaa pyrstötähti, jonka oletetaan tuhoavan koko laakson asukkaineen. Seikkailuntäyteinen aika vie hahmoja eteenpäin alati synkistyvässä maailmassa, mutta lopulta pyrstötähti ei iskeydykään maahan. Tarkoitukseni onkin osoittaa, että teos voidaan laskea apokalyptiseksi, vaikka itse maailmanloppua ei tapahdukaan.

Toisessa luvussa käsittelen Tove Janssonia ja Muumien syntyajan historiallista kontekstia. Muumikirjat saivat alkunsa toisen maailmansodan aikana ja on mahdollista todeta sodan kytkökset niin kirjailijan ajatusmaailmaan, kuin sinä aikana syntyneisiin teoksiinkin. Apokalyptisissa teoksissa käytetään usein sodan tematiikkaa ja kuvastoa, joten sotakytköstä on mielekästä tutkia kohdeteoksestani. Kolmannessa luvussa erittelen kohdeteoksen apokalyptista kuvastoa sekä sodan, uhkaavan komeetan että Raamatun ilmestyskirjan lopun merkkien kautta.

Neljännessä luvussa analysoin teoksen juonirakenteen apokalyptisyyttä. Käytän apunani Mikko Mäntyniemen apokalyptista kronotooppia, sekä hänen erittelemiään apokalyptisen kerronnan tekstuaalisia keinoja. Luvussa erittelen teoksen juonirakenteen kolmeen osaan: mimeettiseen maailmaan, apokalyptiseen aikaan ja pelastukseen. Apokalyptinen aika alkaa Piisamirotan antamasta profetiasta ja päättyy apokalyptisen singulariteetin kautta pelastukseen. Apokalyptisen kronotoopin keskeisin osa-alue on apokalyptinen aika, joka määrittää suurimman osan teoksesta. Analysoin myös kohdeteoksen hahmojen toimintaa apokalyptisessa ajassa, mikä on ulkoa tulevan uhan takia rajattua. Käsittelen myös apokalyptin aiheuttamaa muutosta hahmoissa.

Viidennessä luvussa käsittelen Muumien luontosuhdetta. Muumeille luonto näyttäytyy erittäin tärkeänä ja rakkaana, ja näin ollen lähestyvän pyrstötähden aiheuttamat muutokset luonnossa koettelevat myös Muumien luontoa. Käsittelenkin Muumien luontosuhdetta myös ekokritiikin kautta. Johtopäätöksenä totean teoksen kuvaston, juonirakenteen ja hahmojen muutoksen tukevan ajatustani siitä, että teos on nähtävä apokalyptisenä pelastuksesta huolimatta.

Avainsanat: apokalypsi, apokalyptinen kronotooppi, apokalyptinen kuvasto, luontosuhde, ekokritiikki

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

1	Johdanto	1
1.1	Maailmanloppuko?	2
2	Tove Jansson ja Muumien historiallinen konteksti	3
2.1	Jansson ja Muumien synty	3
2.2	Sota-aika	4
3	Apokalyptinen kuvasto	5
3.1	Sodan tematiikka ja kuvasto	5
3.2	Pyrstötähti tuhon merkinä	7
3.3	Raamatun lopun merkit	9
4	Apokalyptinen juonirakenne	11
4.1	Apokalyptinen kronotooppi ja tekstuaaliset keinot	11
4.2.	Maailmanloppu Muumilaaksossa	15
5	Muumien luonto	17
5.1	Muumien suhde luontoon	17
5.2	Muutokset luonnossa ja hahmoissa	18
5.3	Ekokriittiset Muumit	19
6	Johtopäätökset	21
	Lähteet	22

1 Johdanto

Käsittelen tutkielmassani apokalyptisyyttä Tove Janssonin teoksessa *Kometen kommer* (1965, tästä eteenpäin *KK*). Teoksessa Muumilaaksoa uhkaa pyrstötähti, jonka oletetaan tuhoavan koko laakson asukkaineen. Pyrstötähden iskeytymistä ja sen mukanaan tuomaa tuhoa ei kuitenkaan tule, joten voidaanko teosta edes laskea apokalyptiseksi? Vaikka lopullinen konkreettinen tuho jääkin tapahtumatta, löytyy teoksesta kuitenkin paljon piirteitä ja merkkejä, mitkä liittävät teoksen apokalyptiseen genreen. Tutkielmassani pyrin esittämään, miten *Kometen kommer* -teoksen kuvasto, itse pyrstötähti ja juonirakenne ilmentävät maailmanlopun uhkaa.

Keskeisenä tutkimuksen kohteenani on apokalyptinen kuvasto, joka on usein uskonnollista kuvastoa ja tuhon kuvaamista. Apokalypsi tarkoittaa yliluonnollista tai jumalaista ilmestystä, joka kertoo tulevasta lopusta. Ilmestyskirjallisuudella onkin suuri rooli kristinuskossa, mutta sillä on osansa myös vanhassa juutalaisessa kirjallisuudessa. (Collins 1997, 2–3.) Apokalypsi eli maailmanloppu tarkoittaa usein väkivaltaista muutoksen aikaa, jossa siirrytään yhdestä ajanjaksosta toiseen väkivaltaisen katastrofin kautta (Mäntyniemi 2022, 7). Ei ole siis ihme, että apokalyptiset teokset ovat kuvastoltaan usein väkivaltaisia. Apokalyptinen kuvasto ilmeneekin usein sotakuvastona, sillä sota aiheuttaa suurta tuhoa ympäristössä ja ihmisissä.

Käyn tutkielmassani ensin läpi itse teosta, jonka jälkeen käsittelen apokalypsin käsitettä. Sen jälkeen siirryn teoksen syntyhistoriaan ja historialliseen kontekstiin, sillä se selittää paljon teoksen tulkintaa. Tämän jälkeen erittelen ja analysoin teoksessa esiintyvää apokalyptista kuvastoa, minkä jälkeen siirryn apokalyptiseen juonirakenteeseen käyttäen apunani Mikko Mäntyniemen luomaa apokalyptista kronotooppia. Käytän myös Mäntyniemen väitöskirjaa analysoidessani erilaisia tekstuaalisia keinoja apokalyptisessa kerronnassa. Viimeisenä tutkin Muumien luontosuhdetta, sekä itse luontoa, joka kokee suuren muutoksen tarinan edetessä. Lopuksi vedän johtopäätökset teoksen apokalyptisyydestä.

Kometen kommer jatkaa Muumilaakson tarinaa edellisen kirjan (*Småtrollen och den stora översvämningen*, 1945) jälkeen. Muumit ovat asettuneet asumaan Muumilaaksoon, johon he

ovat rakentaneet oman talon ja joen varrelle uuden sillan. Kaikki on rauhallista ja luonto ympärillä kaunis. Jokin kuitenkin muuttuu pian. Ilmassa alkaa näkyä outoja muutoksia, tavarat asettuvat tähden muotoon ja joentörmässä asunut filosofi Piisamirotta ennustaa komeetan tuloa. Muumipeikko ja Nipsu päättävät lähteä Yksinäisten vuorten tähtitornille ottamaan asiasta selvää. Matkalla he saavat uusia ystäviä, kohtaavat yllättäviä tilanteita ja kokevat seikkailuja. Samalla taivas ja luonto ympärillä muuttuvat uhkaavan pyrstötähden lähestyessä maata. Palatessaan Muumilaaksoon he kohtaavat pakolaisaallon, mutta Muumimamma ja Muumipappa ovat muumitalossa odottamassa seuruetta. Tuhon lähestyessä vääjäämättä he kuljettavat tärkeimmät tavarat luolaan, johon lopulta piiloutuvat itsekin. Pelokkaat muumit ystävineen odottavat vääjäämätöntä tuhoa, eivätkä uskalla lähteä ulos luolasta. Aamulla kaikille selviää, ettei pyrstötähti iskeytynytkään maahan, ja kaikki selvisivät. Luontokin palaa ennalleen. Onko maailmanloppua siis edes tapahtunut?

1.1 Maailmanloppuko?

Maailmanloppu käsitteenä on haastava. Jos kerran kyseessä on maailmanloppu, niin eihän meillä ole siitä mitään kerrottavaa. Kun maailma on loppu, me olemme loppu. Kristinuskon maailmanloppu taas tarkoittaa nykyisen ajan päättymistä Taivaan ikuisuuteen. Nykyään termiä maailmanloppu käytetään melko kevyesti, ja sen koetaan koskevan niin konkreettisia, kuin henkisiäkin loppuja.

Tina Pippin (1999) on omassa apokalypsitutkimuksessaan päätenyt ehdottamaan apokalypsille laajempaa määritelmää, jonka mukaan apokalypsi tarkoittaa kokonaisvaltaista tuhoa, tai paljastusta sen laajuisesta katastrofista, että se uhkaa asettaa maailmamme vaaraan. Mäntyniemi (2015, 3) on gradussaan tutkinut apokalyptista juonirakennetta ja päätenyt määrittelemään apokalypsin ”julistukseksi totuudesta, joka uhkaa mullistaa väkivaltaisestikin hallitsevan maailman ja/tai sivilisaation sekä paljastaa jotain ihmisen asemasta ja suhteesta luontoon sekä aikaan. Ero Pippinin määritelmään on se, ettei keskeisenä asiana ole pelkästään tuho, vaan paljastus ihmisen suhteesta luontoon ja aikaan. Koska kohdeteoksessani luonto ja sen merkitys hahmoille on suuressa roolissa, koenkin, että Mäntyniemen määritelmä palvelee omaa tutkimustani paremmin. Käytänkin tutkielmassani Mäntyniemen määritelmää apokalypsista.

2 Tove Jansson ja Muumien historiallinen konteksti

Tove Jansson syntyi vuonna 1914 taiteilijaperheeseen. Hänen isänsä oli kuvanveistäjä Viktor Jansson, ja äitinsä piirtäjä Signe Hammarsten-Jansson. Vanhemmat toivoivat lapsestansa taiteilijaa, ja isä kirjoittikin sisällissodan rintamalta vuonna 1918 seuraavasti: ”Ehkä meidän Tove-stamme tulee vielä kerran suuri taiteilija. Todella suuri!” (Westin 2013, 11). Ja taiteilija hänestä tulikin. Pienestä asti Jansson pyrki kuvataiteilijaksi. Hän opiskeli Tukholman taideteollisessa koulussa mainospiirtämistä, Tukholman Ylemmässä taideteollisuuskoulussa kuvittaja- ja mainospiirtäjäkoulutuksessa ja Ateneumissa taidemaalari luokassa.

Huolimatta taustastaan kuvataiteilijana Jansson kirjoitti myös kirjoja. Ajatus Muumeista sai alkunsa jo 1930-luvulla, jolloin Jansson piirsi ensimmäisen muumihahmon kesäpaikan ulkokuussin seinään. Ensimmäisen muumikirjan *Muumit ja suuri tuhotulva* Jansson kirjoitti talvisodan aikana, vuosina 1939–1940, mutta se julkaistiin kuitenkin vasta vuonna 1945. Seuraava muumikirja *Muumipeikko ja pyrstötähti* saa alkunsa samana vuonna, kun ensimmäistä kirjaa ei ole vielä edes julkaistu. Muumien syntyhetki sota-aikana, ja kohdeteoksen kirjoitusaika heti sotien jälkeen antaa aihetta tutkia sitä, mikä vaikutus historiallisella kontekstilla on itse teokseen ja Muumeihin. Seuraavaksi pohdinkin enemmän teosten historiallista kontekstia.

2.1 Jansson ja Muumien synty

Muumit saivat siis alkunsa jo aikaisin, 1930-luvulla, mutta omaan kirjaansa ne päätyivät vasta sota-aikana. Syy, miksi Muumien tarina syntyi, löytyy juuri syntyajankohdasta. Sota-aikana Jansson ei vallitsevista oloista huolimatta ollut taloudellisesti sellaisessa tilanteessa, jossa hän olisi tarvinnut lisätienestettä, eikä hän niitä Muumeilla kuvitellutkaan saavansa. Muumit kuitenkin antoivat Janssonille mahdollisuuden eskapismiin, todellisuuspakoisuuteen, keskellä sodan kauheuksia. (Karjalainen 2013, 133.) Ne olivat aluksi Janssonia itseään varten.

Se, että Muumit syntyivät sota-ajan keskellä lievittämään yhteiskunnassa vallitsevan tilanteen luomaa ahdistusta, antaa ajatuksen pohtia sitä, miten sota-aika itsessään näkyy kohdeteoksessa. Seuraavaksi käsittelemkin sodan tematiikkaa teoksessa.

2.2 Sota-aika

Boel Westinin (2013, 141) mukaan *Småtrollen och den stora översvämningen* kertoo pienen ihmisen kokemuksesta sodan keskellä. Hän toteaa sodan todellisuuden merkitsevän ”hajaannusta, kaipuuta, surua mutta myös toivoa paremmista ajoista. Mielestäni Westin on tässä hyvin tiivistänyt sen, mitä teoksessa tapahtuu ja miltä sota tuntuu. *Småtrollen och den stora översvämningen* on muumitarinoiden alku. Siinä Muumipeikko vaeltaa äitinsä Muumimamman kanssa etsimässä Muumipappaa – tämä kun on lähtenyt seikkailuihin. He yrittävät matkalla sekä saada perheensä kasaan, että löytää kodin. Perheen rikkoutuminen, seikkailujen tuomat uhat ja kodin –turvapaikan– etsiminen ovatkin teemoja, jotka viittaavat vahvasti sotaan. (Westin 2013, 141.)

Koska sodan kytkökset niin kirjailijan ajatusmaailmaan, kuin itse teoksiin on todettu jo useamman tutkijan voimin, on mielestäni mielekäästä jatkaa tutkimusta myös apokalyptisin puolelle. Mikko Mäntyniemen (2015, 6) mukaan maailmanloppua kuvaavissa teoksissa on usein käytetty sodan tematiikkaa ja kuvastoa, sillä sota saa aikaan katastrofaalisen muutoksen tuntemassamme maailmassa. Seuraavaksi siirrynkin tutkimaan apokalyptista kuvastoa kohdeteoksessani.

3 Apokalyptinen kuvasto

Ollakseen lastenkirja *Kometen kommer* sisältää hyvinkin paljon apokalyptista kuvastoa. Sillä ei kuitenkaan mässäillä yhtä paljon, kuin esimerkiksi useissa maailmanloppua kuvaavissa elokuvissa. Lapsille tarina osoittautunee pääosin satuna, mutta mielestäni erityisesti aikuinen lukija löytää teoksesta huomattavan paljon viittauksia tuhoon ja mahdolliseen maailmanloppuun. Toki uhka ja jännitys välittyvät teoksesta myös lapsilukijoille, ja he näkevätkin sen luultavimmin vain yhtenä mummien seikkailuista. Apokalyptinen kuvasto ilmenee kuitenkin teoksessa erityisesti muutoksina luonnossa, sotakuvastona ja sodan tematiikkana, mutta myös itse pyrstötähti luo omia merkityksiään tuhon kuvana. Teoksesta löytyy myös useita viittauksia Raamattuun, evankeliumeihin ja erityisesti Johanneksen ilmestykseen, joka kertoo apokalypsia edeltävistä tuhon merkeistä. Koen, että seuraavaksi erittelemäni ja analysoimani piirteet vahvistavat teoksen kuulumisen apokalyptiseen genreen.

3.1 Sodan tematiikka ja kuvasto

Teoksen suurimmaksi sota-aikaan liittyväksi kuvaksi koen itse pyrstötähden, jonka koetaan ilmentävän atomipommin uhkaa (Karjalainen 2013, 146; Aejmelaeus 1994, 24). Yhdysvallat hyökkäsi atomipommeineen Hiroshiman ja Nagasakin kaupunkeihin vuoden 1945 elokuussa, ja nämä tapahtumat saivat ihmisten keskellä aikaan suuren kauhun ja pelon. Tämä pelko oli valloillaan juuri kohdeteokseni kirjoittamisen aikoihin. Näin ollen *Kometen kommer* on saattanut olla keino käsitellä atomipommin uhkaa satujen kautta. Sirke Happonen (2011, 156) tosin toteaa, että aihe on ollut Janssonilla valmiina jo ennen Japanin pommituksia. Tästä huolimatta on nähtävä, että vaikka pyrstötähden teemaa ei olisi alun perin tarkoitettu kuvastamaan atomipommin uhkaa, on se kuitenkin saattanut näyttäytyä lukijoille niin. Täten teos on voinut olla lukijoille myös tapa käsitellä tätä uhkakuva.

Sotaan viittaavia asioita löytyy teoksesta muutenkin paljon. On todettu, että musiikilla on ollut suuri vaikutus sotilaiden mielialaan rintamalla, sekä myös naisiin ja muuhun kotiin jääneeseen väkeen kotirintamalla. Kemppaisen (2014) tekemässä tutkimuksessa mukana olleet veteraanit muistivat musiikin mukanaolon niin rintamalla, kuin kotirintamallakin – ainakin jollain tavalla.

He kokivat musiikin tärkeäksi ja muistelivat, että sitä jopa kehoitettiin harjoittamaan mielialan vuoksi. Koen, että musiikilla on voima antaa sekä lohtua, että reippautta jaksaa ja kestää armottomat olosuhteet niin sodassa, kuin muutenkin katastrofin hetkellä. Kohdeteoksessani olosuhteita helpottavaa musiikkia tuottaa Nuuskamuikkunen. Nuuskamuikkunen ja hänen huuliharppunsa ovat Muumilaakson ”korsuorkesteri”. Aina kun on paha tilanne, tai hahmojen mieliala alkaa laskea, kaivaa Nuuskamuikkunen repustaan huuliharppunsa ja alkaa soittaa iloisempia sävelmiä. Musiikin vaikutuksesta mieliala nousee välittömästi, ja seurue jaksaa taas kulkea jonkin matkaa eteenpäin. Jos sota-aikana musiikki on saanut sotilaiden ajatukset edes hetkeksi pois sodan kauheuksista ja tuonut pientä iloa rintama-arkeen, niin saman tekee myös Nuuskamuikkusen musiikki muille hahmoille. Erityisesti Nipsu kokee suuria tunteita ja ahdistusta matkalla, ja usein juuri hänen takiaan Nuuskamuikkunen alkaa aina soittaa:

Och så grät han igen. Då tog Snusmumriken fram sin munharmonika och började spela. Han spelade visan om äventyr som inte är lagom stora utan alldeles kolossala och refrängen handlade om räddningar och överraskningar i största allmänhet. Småningom blev Sniff lite lugnare och torkade sina morrhår. (KK, 49.)

Lainaamani kohta osoittaa, minkälainen rauhoittava vaikutus Nuuskamuikkusen soitolla on. Myös se, kuinka Nuuskamuikkusen soittamaa laulua kuvaillaan, viittaa sota-ajan lauluihin. Kerrotut seikkailut auttavat käsittelemään itse koettuja asioita, ja kertosaiteiden pelastukset ja yllätyksen antavat toivoa tulevaan.

Sota-aikaan viittaa myös muuttoliike, joka tulee seuruetta vastaan heidän lähestyessään retkensä lopussa Muumilaaksoa. Pakolaisvirrat ovat tuttu piirre sotien keskellä, sekä myös apokalyptisissa teoksissa. Tosin Happonen (2011, 157) on sitä mieltä, ettei pakolaisuus tässä teoksessa viittaa niinkään Karjalan evakoihin, kuin rikkaisiin helsinkiläisiin, jotka pakenevat kaupungin pommituksia maaseudulle. Näen tämän ajatuksen perusteltuna, mutta en näe sillä merkitystä itse apokalyptisyyden kanssa. Muumilaaksossa piiloutuvat tai pakenevat lähes kaikki, pienimpiäkin mönkiäisiä myöten. Tämä osoittaa sen, kuinka maailmanloppu tullessaan koskettaa meitä kaikkia, varakkuuteen katsomatta.

Sotaan ja erityisesti toiseen maailmansotaan viittaa myös eräiden rapujen keskustelu kuivuneen meren pohjalla. He nimittäin ihmettelevät tapahtunutta kuivumista ja ovat onnellisia siitä, etteivät satu olemaan meritähtiä, jotka eivät kestäisi elämää kuivalla maalla. He tulevatkin siihen johtopäätökseen, että meren kuivuminen saattaakin tarkoittaa meritähtien puhdistusta, jolla niistä päästään eroon. Elinpaikan kuivuminen tarkoittaa sitä, että vain vahvimmat tulevat selviämään. Ei voi olla huomaamatta yhteyttä Hitlerin tekoihin ja toisen maailmansodan aikana vallinneeseen antisemitismiin. Happonen (2012, 203) toteaaakin, että rapujen keskustelu saa lähes kansallissosialistisen sävyn. Ravut tuntuvat natseihin verrattuna melko sympaattisilta olioilta, eivätkä he tietenkään itse ole toteuttamassa tätä oletettua puhdistusta edes tässä tarinassa. Täytyy kuitenkin muistaa, etteivät kaikki juutalaisten joukkotuhoa hyväksyneet ihmiset olleet itse niinkään aktiivisia kyseisessä toiminnassa. Rapujen keskinäisen pohdinnan voisikin mielestäni rinnastaa niin kutsuttuun hiljaiseen hyväksyntään. Kun ei osata oikein ottaa tarkkaa kantaa, ei myöskään tehdä asialle mitään.

3.2 Pyrstötähti tuhon merkinä

Yleisesti tiedetään, että maapalloon iskeytyi suuri komeetta n. 65 miljoonaa vuotta sitten tuhoten samalla ympäristöään ja aiheuttaen valtavan ympäristökatastrofin. Tämä tuhoisa isku sai aikaan muun muassa voimakkaan ja pitkän kasvihuoneilmion, sekä suuren hyökyaallon. (Assmuth 1999, 305). Samalla se päätti dinosaurusten aikakauden planeetallamme. Jos mietimme esimerkiksi lähihistoriaa, vaikka vain 1900-lukua, voimme huomata komeetan iskeneen silloinkin maahan, joskaan ei yhtä tuhoisasti kuin 65 miljoonaa vuotta sitten. Kesäkuussa 1908 Siperiassa komeetta tappoi vain kaksi ihmistä, mutta poltti paljon metsää ja kaatoi puuta suurelta alueelta. Heinäkuussa vuonna 1994 taas komeetta iskeytyi hajotessaan Jupiteriin ja aiheutti sen pinnalla muun muassa Maan kokoisia kaasumyrskyjä. (Assmuth 1999, 305.)

Kun komeetat tiedetään tuhoisiksi, ei ole ihme, että niiden uhka on saanut jalansijaa ihmisten ajatuksissa. Ihmiskunta tietää koko ajan enemmän ja enemmän taivaankappaleiden liikkeistä, eikä ole mahdotonta, että suuri komeetta vielä iskeytyisi Maahan aiheuttaen samalla nykyisen sivilisaatiomme lopun. Muumit eivät toki elä täysin meidän maailmassamme, sillä he ovat

täysin fiktiivisiä satuhahmoja sadunomaisessa maailmassaan. Muumien maailman kytkeytyy kuitenkin joltain osin omaamme. Mm. heinäsiirkkarvi matkaa Muumilaaksoon Egyptistä – paikasta, joka on oikeasti olemassa. Näin ollen voimme olettaa Muumien maailmankäsityksen muistuttavan omaamme ainakin sen verran, että hekin ymmärtävät tämän tuhoutumisen mahdollisuuden. Vaikka oletus pyrstötähtien mahdollisesti tuomasta tuhosta olisikin jollain tavalla tiedossa laakson asukkailla, asian konkretisoi filosofi Piisamirotta, joka ennustaa tulevan pyrstötähden tuhon. Tämän lisäksi kaukaisilla vuorilla olevassa tähtitornissa viisaat ja luotettavat tähtitieteilijät tutkivat avaruutta ja osaavat kertoa muutaman minuutin tarkkuudella, koska pyrstötähti iskeytyy maahan. He myös ymmärtävät, että iskeytyminen aiheuttaa valtavan tuhon, josta he eivät välttämättä tule selviämään. Tähtitieteilijät eivät tulevaa kohtaloa pelkää, vaan ottavat asian tyynesti vastaan – faktana. He eivät kuitenkaan sen tarkemmin ajattele, mitä pyrstötähden iskeytyessä tapahtuu, mutta aikovat kirjoittaa tapahtumien kulun muistiin tarkasti. Kenelle kirjoitukset sitten on tarkoitettu, jos tuho on tulossa? Tähtitieteilijät tuskin ajattelevat asiaa sen tarkemmin. Ammattilaisina he vain hoitavat työnsä, on niitä tulevaisuudessa joku lukemassa tai ei.

Komeetat on kautta aikojen yhdistetty tuhoon. Tähän viittaa myös monissa kielissä tavattu sana ”disaster”, joka viittaa latinankieliseen sanaan *astrum* ja kreikankieliseen sanaan *aster*, jotka tarkoittavat tähteä. (Assmuth 1999, 313.) Vaikka tarina kulkeekin satumaailmassa ja käsittelee asiaa omalla fantasianomaisella tavallaan, leijuu kuitenkin koko ajan yllä suuri uhka siitä, että elämän saattaa komeetan myötä loppua pian. Onhan Muumilaaksossa ennenkin tapahtunut niin sanottuja luonnollisia katastrofeja, kuten esimerkiksi valtava tuhotulva teoksessa *Småtrollen och den stora översvämningen* (1945). Vaikka muumit elävät satumaailmassa, ovat heidän ongelmansa kuitenkin osittain varsin inhimillisiä. Komeettoihin liittyy yleensäkin tietty epävarmuus, aina niiden törmäysriskiä ja -aikaa ei voida laskea tarkasti. Tästä huolimatta riski törmäykseen on olemassa, eikä epävarmuus helpota ajatusta ollenkaan. Muumien tapauksessa epävarmuus koitui onneksi onnettomuudessa, kun pyrstötähti väistikin maanpinnan. Tähän ei kuitenkaan kukaan osannut tarpeeksi luottaa, ja jokainen oletti maailman tulevan loppuunsa.

3.3 Raamatun lopun merkit

On todettu, että Janssonin muumiteoksista löytyy usein viittauksia Raamattuun, erityisesti *Kometen kommer* -teoksesta. Jansson onkin lukenut paljon Raamattua nuoruusvuosiaan ja kirjoittanut sitaatteja ylös päiväkirjaansa (Westin 2013, 165). Viittauksia kohdeteoksesta löytyy niin evankeliumeihin, kuin ilmestyskirjaankin. Suurin viittaus on itse pyrstötähti, sillä putoava tähti esiintyy Raamatussa useasti. Luukkaan evankeliumissa todetaan, että ”Kauhistuttavia asioita tapahtuu, ja taivaalla näkyy suuria ennusmerkkejä” (Luuk. 21:25.). Taivaan suuria ennusmerkkejä näkyy myös Muumilaaksossa, ja taivaan muutoksia seurataan läpi koko tarinan. Matteuksen evankeliumissa puhutaan suoraan putoavasta tähdestä, kun Jeesus kertoo opetuslapsilleen tulevan tuhon merkeistä: ”Mutta kohta niiden päivien ahdistuksen jälkeen aurinko pimenee, eikä kuu anna valoansa, ja tähdet putoavat taivaalta, ja taivaitten voimat järkkyvät” (Matt. 24:29.) Samaa kaavaa toistaa Muumilaakson taivas, joka muuttuu ensin pilviseksi ja harmaaksi, ja tähden lähestyessä aurinko ja kuukin menettävät valonsa. Lopulta ainoan valon suo putoava tähti.

Taivaan muutosten lisäksi Muumit näkevät matkallaan myös tutussa ympäristössä muutoksia, jotka viittaava tulevaan tuhoon. Valtava heinäsiirkkojen parvi on viittaus Ilmestyskirjan seitsemään pasuunaan, joista yhteen puhaltamisen seurauksena syvyyden kaivosta tulee ihmisten kiusaksi heinäsiirkkoja, jotka piinaavat heitä yhteensä viisi kuukautta. Nämä heinäsiirkat eivät jää piinaamaan muumeja niin pitkäksi aikaa, mutta syövät koko metsän alastomaksi: ” Vartenda träd var naket och avskalat. Marken var alldeles bar” (KK, 122.) Metsän syömisen jälkeen Niisku kirjoittaa vihkoonsa ”katastrof nummer ett” (KK, 123) ja kertoo, kuinka komeetta tuo aina mukanaan katastrofeja. Katastrofien numeroimisen voi yhdistää Raamatussa numeroituihin pasuunoihin, ja niitä seuraaviin kauheuksiin.

Se, miten teoksen hahmot reagoivat tuhoon, on inhimillistä, jos niin voi muumeista sanoa. Tuleva tuho koskettaa jokaista, asemaan tai varakkuuteen katsomatta. Ilmestyskirjassakin tämä todetaan: ”Maan kuninkaat, ylimykset ja sotajoukkojen johtajat, rikkaat ja mahtavat miehet ja kaikki muut, niin orjat kuin vapaat, piiloutuivat luoliin ja vuorten rotkoihin” (Ilm., 6:15). Muumilaaksossa ei varallisuudella ole väliä, mutta hahmojen erilaisuutta kuvataan koon

mukaan. Muumit ystävineen pakenevat luolaan, mutta pienet mönkiäiset ja muurahaiset kaivautuvat koloihinsa.

Apokalyptinen teema ja kuvasto, jota olen myös kohdeteoksestani eritellyt, tukevat hyvin apokalyptista teosta. Ne eivät kuitenkaan itsessään vielä tee apokalyptista kertomusta (Mäntyniemi 2015, 13). Tästä johtuen tulee tutkia vielä teoksen apokalyptisyyttä juonirakenteen kannalta.

4 Apokalyptinen juonirakenne

Kuten johdannossa totesin, perinteinen apokalypsi juontaa juurensa uskontoihin. Mäntyniemi (2022, 3) toteaaakin, että apokalypsi länsimaisessa kulttuurissa kytkeytyy useimmiten Raamatun ilmestyskirjaan. Sana apokalypsi tulee kreikan sanasta *apokálypsis*, mikä tarkoittaa kirjaimellisesti ´paljastamista´ tai ´verhon nostamista´ (Collins 1997, 1). Kristillisen käsityksen mukaan maailman ja ajan tuhoutumisen jälkeen alkaa Taivasten valtakunnan aika. Ilmestyskirja kertoo sarjasta koettelemuksia, joista täytyy selvitä päästäkseen paratiisiin (Ilm. 1–22).

Nykyään maailmanlopun kuvaukset ovat monipuolistuneet. Syy tuhoon voi olla mikä vain avaruusolioista pandemiaan, harvemmin tässä nähdään enää jumalallista johdatusta ja kohtaloa. Apokalyptin kuvausten monipuolistuessa ja niiden suosion noustessa on myös syntynyt erilaisia juonirakenteita ja mahdollisia skenaarioita pelastuksesta tuhoon. Myös postapokalyptiset teokset ovat suosittuja, vaikka niihinkin pätee sama paradoksi: miten voimme kuvata mitään maailmanlopun jälkeen, jos maailma on kerran kohdannut loppunsa?

Apokalyptista juonirakennetta on yritetty koota usean tutkijan voimin. Bahtinin kronotoopit, eli aika-paikallisuudet, ovat olleet pohjana Elana Gomelille, joka on rakentanut oman apokalyptisen kronotooppinsa. Bahtin (1979, 244–245) on selittänyt kronotoopin tarkoittavan sitä, kuinka ”paikalliset ja ajalliset tunnusmerkit ovat punoutuneet toisiinsa mielekkääksi ja konkreettiseksi kokonaisuudeksi.” Gomelin apokalyptinen kronotooppi eroaa Bahtinin kronotoopeista siinä, että paikka ja aika ovat toisiaan vastaan, eikä niinkään sidoksissa toisiinsa. Hänen mukaansa siis tuho ja pelastus eivät ole seuraussuhteessa keskenään. Mikko Mäntyniemi on aiemmin mainittujen pohjalta kehittänyt myös oman apokalyptisen kronotooppinsa, jota avaan seuraavaksi.

4.1 Apokalyptinen kronotooppi ja tekstuaaliset keinot

Kuten aiemmin totesin, pelkkä apokalyptinen tematiikka ei tee teoksesta apokalyptista. Tarvitaan myös apokalyptinen juonirakenne, joka sekään ei yksistään riitä. Gomel näkee

apokalyptisessa juonessa kaksi vaihetta: tuho ja uudistuminen (Gomel 2010, 121). Mäntyniemen (2015, 4) mukaan näin karkeisiin osiin purettu juoni ei palvele tulkintaan, sillä liian pelkistettynä se vastaa Aristoteleen perusjuonirakennetta.

Mäntyniemi allekirjoittaa Gomelin näkemyksen ajan ja paikan suhteesta verrattuna Bahtinin kronotooppiin. He ovat kuitenkin eri mieltä ajallisuuden ja paikallisuuden keskinäisestä suhteesta. Gomelin mukaan apokalyptinen kertomus ei sisällä varsinaisesti seuraussuhdetta väkivallan osion ja Taivaan välillä, vaan ne ovat osittain päällekkäin. Mäntyniemen (2015, 11) mukaan muutos kertomuksessa kiteytyy hetkeen apokalyptisen ajan ja pelastuksen välissä, ja tästä hän käyttää nimitystä apokalyptinen singulariteetti. Tämä termi tarkoittaa ajan ja ajallisuuden puristumista pisteeksi, jonka jälkeen kerronta muuttaa muotoaan paikallisuuden hallitsemaksi.

Mäntyniemen (2015, 5) esittämä apokalyptinen juonirakenne koostuu kolmesta osasta: mimeettinen maailma, apokalyptinen aika ja pelastus. Mimeettinen maailma on tarinan lähtökohta, jota seuraa profetia, tai jonkinlainen ilmoitus tulevasta tuhosta. Tästä profetiasta alkaa itse apokalyptinen aika, joka päättyy apokalyptisen singulariteetin kautta pelastukseen. Mäntyniemen (2015, 8) mukaan apokalypsi linkittyykin aina sen itsensä tarjoamaan pelastukseen ja sen myötä paratiisiin. Maailmanloppu ja apokalypsi eivät siis välttämättä tarkoitaakaan täyttä tuhoa, jonka jälkeen ei enää ole mitään, vaan sen jälkeen on oltava pelastus – utopia. Tähän liittyy vahvasti kristinuskon ajatus siitä, että kaikki tulee päättymään hyvin.

Apokalyptinen juoni koostuu siis kolmesta pääkohdasta: mimeettisestä ajasta, apokalyptisestä ajasta ja pelastuksesta. Mimeettinen aika löytyy kohdeteoksessa alun Muumilaaksosta, joka on rauhallinen, kaunis ja elinvoimainen paikka. Kuitenkin Muumipeikko ja Nipsu kaipaavat seikkailua ja vaaroja, joita heille pian tarjoillaankin. Piisamirotta lausuu profetian, jota seuraavat mystiset merkit luonnossa. Tästä seikkailu vasta alkaakin. Profetiaa seuraavan apokalyptisen ajan Mäntyniemi määrittelee apokalyptisen kronotoopin keskeisimmäksi osa-alueeksi. Se tarkoittaa jännittyneitä toiminnallista tapahtuma-aikaa maailmanlopun profetian ja apokalyptisen singulariteetin välissä. (Mäntyniemi 2015, 66.) Apokalyptisen ajan kuvaus saakin usein suurimman siivun teoksesta, on kyseessä sitten

elokuva tai kirja. Ajan kuvaus muuttuukin apokalyptisen kertomuksen edetessä. Alun mimeettisen maailman aika on lyhyt, jonka jälkeen seuraa pitkä apokalyptinen aika, jolloin pienilläkin hetkillä on merkitystä selviytymisen kannalta. Apokalyptinen aika päättyy apokalyptiseen singulariteettiin, jonka jälkeen pelastuksen koittaessa ei ajalla ole enää samanlaista merkitystä ja jännittyneisyyttä. Henkilöt eivät enää liiku ajassa, vaan maailmassa. Enää ei tarvitse paeta ja pelätä tuhoa, vaan voi vihdoinkin olla. Mäntyniemi (2015, 80–88) kutsuukin tätä uudeksi ajallisuudeksi, joka on totaalisen nykyhetken aikaa.

Apokalyptinen aika lähtee kohdeteoksessa liikkeelle hyvin alussa, ja kestää viimeisille sivuille asti. Ensimmäinen aavistus tulevasta saadaan jo sivulla 22, kun Piisamirotta toteaa, ettei sade ole aivan tavallista sadetta. Apokalyptinen aika päättyy apokalyptiseen singulariteettiin sivulla 151, kun laakson asukkaat odottavat luolassa pyrstötähden iskeytymistä ja nukahtavat odottaessaan. Lopun pelastuksen aika vie teoksen lopusta vain kolme sivua, 152–154, jolloin kuvataan vain ympäröivää luontoa ja hahmojen helpotuksen tunnetta. Hahmoille ei enää tapahdu mitään, vaan he vain ovat. Päämäärää tai tehtävää ei ole, eikä enää tarvitse pelastautua miltään. Teoksen rakenne vastaa siis hyvin apokalyptista juonirakennetta. Suurin osa teoksesta käytetään seikkailujen täyteen ajan kertomiseen, jolloin päähenkilöt pelastautuvat milloin mistäkin. Pelastautuminen on usein pienistä hetkistä kiinni. Lopussa pelastuksen koitettua ajalle ei ole enää merkitystä, vaan hahmot vain ovat vallitsevassa maailmassa. Se on muumien totaalinen nykyhetki.

Itse apokalypsia ei kuitenkaan voi tarkentaa yhteen tiettyyn tapahtumaan, vaan se koostuu monesta osasta (Mäntyniemi 2022, 247). Kuten olen todennut, apokalyptiseen juonirakenteeseen kuuluu alun profetia ja lopun pelastus – ilman näitä ei ole apokalypsia. Uutta maailmaa ei voi tulla ilman vanhaa, ja muutos on mahdollista vain apokalyptisten tapahtumien kautta. Mäntyniemi toteaaakin, että vaikka osaisimme osoittaa teoksesta jonkin selkeän katastrofin tai tuhon hetken, ei kyse ole kuitenkaan itse apokalypsista (Mäntyniemi 2022, 247). Kohdeteoksessani komeetta ei iskeydykään Muumilaaksoon, mutta siitä kertonut ennustus ja sen liikkeellepanemat muutokset ja tapahtumat lopun pelastuksineen ovat yhtä apokalyptista tarinaa ja kokemusta.

Myös henkilöt ja heidän toimintansa saavat osansa apokalyptisessa kronotoopissa. Koska apokalypsi on jokin ulkopuolelta tuleva uhka, se myös rajaa henkilöhahmojen toiminnallisia mahdollisuuksia (Mäntyniemi 2015, 59). Mäntyniemi näkeekin tämän selvästi apokalyptisen kronotoopin piirteenä. Kun pyrstötähti uhkaa iskeytyä Muumilaaksoon, eivät asukkaat voi tehdä asialle mitään. He eivät voi estää törmäystä, vaan voivat ainoastaan yrittää selviytyä. Ja niin he tekevätkin. Matkalle tietysti osuu kaikenlaisia seikkailuja tiiviissä ja toiminnallisessa apokalyptisessä ajassa, mutta päähenkilöt suoriutuvat niistä ja jatkavat seikkailuaan aina eteenpäin. Käytyään tähtitornissa he kiirehtivät viemään tietoa takaisin Muumilaaksoon, jossa Muumimamma ja Muumipappa odottavat. Tiedon saatuaan kaikki siirtyvät luolaan suojaan, ja välttyvät jos eivät täydeltä tuholta, niin ainakin pyrstötähden tuomilta lieveilmiöiltä. Henkilöhahmot voivat siis vaikuttaa osittain tapahtumien kulkuun, mutta eivät itse maailmanlopun tapahtumiseen, kuten ei Ilmestyskirjan Johanneskaan. Mäntyniemi (2022, 181) toteaaakin, että apokalyptisessa teoksessa matkaa tekevän hahmon rooli on yhtä tärkeä kuin maailma, jossa matkaa tehdään, sillä hahmojen päätehtävä on luoda lukijalle pääsy apokalyptiseen maailmaan.

Mäntyniemen (2015, 90–91) mukaan apokalyptisessa kertomuksessa henkilöhahmot kokevat muutoksen toiminnassaan. Tarinan alussa päähenkilö on vastuussa omista päätöksistään, mutta apokalyptisessa seikkailuajassa hän ei voi vaikuttaa kaikkeen tapahtuvaan. Lopun pelastuksen koittaessa päähenkilö on matkan seikkailuissaan muuttunut, parempi ihminen, joka on jälleen kykenevä tekemään päätöksiä ja toimimaan uudessa maailmassa. Ainakin Muumipeikon ja Nipsun seikkailunhalu on varmasti hetkeksi täytetty, ja he osaavat arvostaa Muumilaaksossa vallitsevaa rauhaa entistä enemmän. Seikkailut ovat myös tuoneet heidän elämäänsä uusia ystäviä. Koska teoksen pelastuksen aika on verrattain lyhyt, ei lukija pääse katsomaan hahmojen elämää sitä hetkeä pidemmälle. Tästä syystä ei ole mahdollista tarkemmin analysoida sitä, kuinka päähahmojen päätöksenteko ja toimiminen uudestisyntyneessä maailmassa tapahtuu.

4.2. Maailmanloppu Muumilaaksossa

Apokalypsiin liittyy tietynlaisia piirteitä, jotka toistuvat useimmissa apokalyptisiksi miellettyissä teoksissa. Yksi yleisempiä on paljastus. Paljastaminen tarkoittaa perinteisesti sitä, että jumala paljastaa profeetalle joitakin salattuja asioita. Esimerkiksi Raamatun Ilmestyskirjassa Johannes näkee tulevat lopun ajan tapahtumat, vitsaukset ja sodat. Muumeissa ei mennä aivan näin pitkälle, mutta esimerkiksi Piisamirotan voi nähdä profeettana, joka kertoo sanomaa eteenpäin. Hän on ensimmäinen, joka Muumeille kertoo lähestyvistä uhkasta. Tällainen profetia on varoitus tulevasta, ja sysää apokalyptisen juonen liikkeelle (Mäntyniemi 2015, 19). Profetian jälkeen alkaa apokalyptinen aika, jonka jälkeen koittaa uusi aika.

Tyypillisen apokalyptiseen kertomukseen kuuluu muitakin piirteitä. Usein toistuva kuvio on se, että itse tarinan sankarin tyttöystävä on jossain vaiheessa pulassa, josta sankari hänet pelastaa. *Kometen kommer* -teoksessa ei ole varsinaisesti yhtä sankaria, eikä pyrstötähteä vastaan voi erityisemmin puolustautua – kyse ei ole sentään Armageddonista. Kuitenkin Muumipeikko voidaan nähdä yhtenä päähenkilönä, ja Niiskuneiti merkitsee tarinassa ikään kuin tyttöystävää. Varsinaista seurustelusuhdetta heillä ei Muumeissa nähdä, mutta he ovat toisilleen tavattoman tärkeitä ja rakkaita. Muumipeikko tapaa Niiskuneidin ensimmäistä kertaa matkalla tähtitornilta kotiin, kun Niiskuneiti on joutunut hurjan lihaa syövän Angostura-sukua olevan myrkkypensaun uhriksi. Muumipeikko onnistuu pelastamaan Niiskuneidin, kuten suuren sankarin kuuluukin. Tämä teos ei kuitenkaan keskity ainoastaan miespuolisten hahmojen sankaritekoihin, vaan myöhemmin tarinassa myös Niiskuneiti pääsee pelastamaan Muumipeikon. Seurue löytää kuivuneen meren pohjasta uponneen laivan, jonka sisältöä he menevät tutkimaan. Muumipeikko luiskahtaa sisälle veteen, jossa hänen kimppuunsa hyökkää suuri mustekala. Niiskuneiti onnistuu kädessään olevalla peilillä peilaamaan pyrstötähden valoa suoraan mustekalan silmiin, jolloin tämä päästää irti Muumipeikosta, ja tämä onnistuu pakenemaan. Kuitenkin seikkailujen täyteinen tarina muistuttaa pitkälti Bahtinin seikkailuaikaa. Vaikka teoksessa ei nähdä varsinaista taistelua-/sota-aikaa, näen tämän seikkailuajan teoksen apokalyptisena aikana. Näin ollen suuri osa teoksesta keskittyy kuvaamaan nimenomaan apokalyptista aikaa, ja lopun pelastuksen ajan kuvaus jää melko lyhyeksi – kuten apokalyptisissa teoksissa yleensäkin.

Lopun pelastus, Taivaan aika, osoittaa Muumeille kuinka paljon ympäröivä luonto, perhe, ystävät ja heidän elämäntapansa heille oikeastaan merkitseekään. Kun pyrstötähti ohittaakin maan täpärästi ja luonto palaa ennalleen, on helpotus suuri.

Nu kom havet rullande in mot sina gamla stränder, det blev blåare och blåare medan solen steg. Vågorna gled ner i sina vanda djup och blev gröna när de lade sig till ro nere på botten. Alla simmande, slingrande och kravlande kryp som hade räddat sig i gyttjan pilade glatt upp i det genomskinliga vattnet. Tången och abborrgräset reste sig och började växa mot solen. Och så flög en tärna ut över havet och skrek att nu var det en ny morgon igen! (KK,153–154.)

Uusi aamu on konkreettisen, yön jälkeen tulevan uuden aamun, lisäksi myös uuden alun symboli. Tarinan alun idylli muuttuu, kun pyrstötähden uhka laskeutuu laakson ylle. Eteenpäin kulkiessa ympäristö muuttuu yhä apokalyptisemmaksi ja hahmot ahdistuneemmiksi. Ero karuimman luontokuvauksen ja lopun helpotuksen välillä on suuri: ”Hela berget skakade och skälvde omkring dem och kometen tjöt som om den var skräckslagen, eller också var det jorden som skrek” (KK, 148). Kliimaksi tapahtuu, kun kaikki ovat päässeet luolaan suojaan, ja pyrstötähden oletetaan iskeytyneen maahan. Lopussa koittaa helpotus ja uusi alku. Näin huomaamme, kuinka tarina noudattaa aristoteelista juonirakennetta (Aristoteles 1997, 166), sillä siitä löytyy selkeä alku, seikkailujen ja vastoinkäymisten täyttämä keskikohta ja ratkaisun tuova loppu. Myös muutos alun ja lopun välillä löytyy. Alussa Muumipeikko ja Nipsu asustavat ihanassa ja kauniissa laaksossa, jossa elämä on melko idyllistä. He kuitenkin toivovat elämänsä seikkailua, jota pyrkivätkin retkillään etsimään. Lopulta seikkailu tuleekin vastaan, mutta sen mukana myös lohduttomuus ja pelko tulevasta. Kun lopussa kaikki palaa ennalleen, on helpotus suuri ja seikkailunhalu taas hetkeksi täytetty. Vaikka maailmanloppu ei tulekaan, saa uhka siitä aikaan muutoksen hahmoissa, ikään kuin he olisivatkin kokeneet sen - ja ovatkin. Kaikki pyrstötähden aiheuttamat kauheudet saavat muumien ajatuksissa aikaan utopian uudesta maailmasta, joka tosin on juuri se, mistä kaikki alkoi. Lopussa osataan taas olla tyytyväisiä siihen kaikkeen, mistä aiempi elämä koostui. Katastrofin kokeminen on muuttanut hahmoja. Heidän vanhan maailmansa on kuollut ja uusi, parempi on syntynyt. Samalla he ovat itse muuttuneet paremmiksi, sillä he osaavat nyt arvostaa luontoa ja rauhaa entistä enemmän. Apokalypsi toteutuukin eri tapahtumissa, jotka muokkaavat sekä fyysistä, että sosiaalista maailmaa (Mäntyniemi 2022, 121), aivan kuten Muumeillekin kävi.

5 Muumien luonto

Luonto esiintyy tärkeässä osassa muumiteoksissa yleensäkin, mutta erityisesti *Kometen kommer* -teoksessa. Tarinan edetessä huomaamme, kuinka luonto ympärillä muuttuu kuumottavan pyrstötähden lähestyessä, ja kuinka nämä muutokset vaikuttavat tarinan hahmojen mielialaan. Luontokatastrofista on tullut yksi keskeisistä fiktion apokalyptisista (Lahtinen & Lehtimäki 2008, 10). Ympäristöliike on myös käyttänyt apokalyptista retoriikkaa onnistuneesti ja luonnonsuojelukirjallisuudessa käytetään laajasti apokalyptista trooppia (Garrard 2011, 93 & 101–102). Mielestäni onkin mielekästä teoksen apokalyptisyyttä myös ekokritiikin kautta. Pyrin osoittamaan, kuinka luonnon tärkeys esiintyy hahmojen puheessa, ja heidän reagoinnissaan ympäristön radikaaleihin muutoksiin.

5.1 Muumien suhde luontoon

Luonto esitetään teoksessa Muumeille hyvin rakkaana ja iloa tuottavana paikkana. Jo teoksen alussa kerrotaan, kuinka idyllinen paikka Muumilaakso oikein onkaan: ”Dalen där de bodde var mycket vacker. Den var full av lyckliga småkryp och stora gröna träd” (KK, 7.) Kuvauksessa yhdistetään kaunis vehreä luonto onnellisiin mönkiäisiin, ja näin ollen voidaan tulkita, että luonto kuvaa laaksossa asuvien olentojen onnellisuutta. Sirke Haposen (2011, 152) mukaan Muumien suhde luontoon on suorastaan hedonistinen, sillä iloa muumiperheelle tuottavat mm. meressä sukeltelu ja ympäristöstä löytyvät kauniit värit ja yksityiskohdat, kuten esimerkiksi näkinkengät, joilla muumimamma koristelee kukkapenkkiään. Hyvin suuren merkityksen Muumilaaksoa ympäröivässä luonnossa saa erityisesti meri. Jo tarinan alussa huomataan, kuinka Muumipeikko ilahtuu löytäessään meren:

Han gick några steg igen, lyfte nosen och vädrade. Vinden var fuktig och luktade trevligt. Det är havet, ropade Mumintrollet och började springa, för fanns det nånting han älskade så var det att bada. (KK, 10.)

Merellä onkin suuri merkitys usealle hahmolle teoksessa. Muumipeikolle ja Nipsulle se antaa leikkipaikan, Nuuskamuikkuselle se on tärkeä mm. kalastuksen kannalta. Seuraavaksi jatkan luontosuhteen analysoimista myös tunnetasolla, sillä luonnossa tapahtuvat muutokset näkyvät selvästi myös hahmojen mielialassa.

5.2 Muutokset luonnossa ja hahmoissa

Aiemmin mainitsin, kuinka luonnon voidaan tulkita kertovan hahmojen onnellisuudesta. Näin ollen luonnossa ilmenevät muutokset kertoisivat siis myös hahmojen mielentilassa tapahtuvista muutoksista. Alun aurinkoinen ja vehreä, lähes pastoraalinen muumilaakso alkaa muuttua, kun illalla Muumipeikon ja Nipsun palatessa kotiin alkaa sade. Sade ei kuitenkaan ole aivan tavallinen sade, vaan Piisamirotan mukaan luonnoton sade. Piisamirotta, joentörmässä asunut erikoinen filosofi, onkin sateen lisäksi ensimmäisiä outoja merkkejä, joita Muumilaakson idylliin saapuu. Nautiskellessaan viiniä Muumipapan ja Muumimamman kanssa hän kyselee: ”Har ni inte kânt nånting underligt i luften på sista tiden? Har ni inte haft aningar? Kryper det inte i nacken på er ibland?” (KK, 23–24.) Ympäristöstä Muumipeikko ja Nipsu löytävät merkkejä tähdestä, jolla on valtava pyrstö. Kukaan ei tiedä, kuka on järjestänyt Muumipeikon helmet tähden muotoon, tai miksi merilinnut ovat meren pinnalla tähtikuviossa. Piisamirotan puheilla käytyään Muumipeikko päättää lähteä Nipsun kanssa retkelle Yksinäisten Vuorten Tähtitornille puhuakseen professoreille. Tämän retken aikana luonto muuttuu radikaalisti.

Alun vehreä, värikäs ja onnellisia mönkijöitä täynnä oleva luonto muuttuu tarinan ja pyrstötähden edetessä. Alkuun ihanat värit joutuvat muutoksen eteen. Vihreäksi kuvailtu meri muuttuu taivaan kanssa harmaaksi, ja aurinko piiloutuu. Muutokset alkavat myös vaikuttaa seikkailevien Muumipeikon ja Nipsun mielialaan.

Taivas jatkaa muuttumistaan. Kun seurue kiipeää vuorilla pilvien yläpuolelle, huomaavat he taivaan muuttuneen luonnottoman punaiseksi. Matkan edetessä muutokset alkavat näkyä luonnossa myös konkreettisemmin. Seurueen tavatessa hyönteisiä keräävän Hemulin tätä ei

voisi vähempää kiinnostaa taivaan muuttuvat värit. Hemuli kuitenkin toteaa olevansa huolissaan kuivuvista joista. Hauska uintijärvikin on hävinnyt veden paetessa, eikä ruoanlaiton yhteydessä löydy vettä enää mistään. Luonnon kuvaus muuttuu pyrstötähden lähestyessä yhä lohduttomammaksi: ”Den femte augusti sjöng inga fåglar mer. Solen lyste så svagt att hon knappast syntes.” (KK, 102.) Linnut eivät enää laula, ja Nuuskamuikkusen mielipuuha, huuliharpun soittaminen, saa nyt jäädä. Se ei häntä enää huvita. Eniten hahmojen mielialaan vaikuttaa se, että koko suuri meri näyttää kadonneen. Jäljellä on vain liejua, ja hengestään taistelevia mereneläviä. Muumilaaksoa lähestyessä tuho näkyy maan päällä, sillä lauma heinäsiirkkoja saapuu Egyptistä ja syö koko metsän. Muutokset luonnossa alkavat siis pikkuhiljaa, mutta kasvavat vauhdilla loppua kohden. Taivaan värit muuttuvat, aurinko katoaa, vesi katoaa ja kasvustoa syödään. Samaa tahtia muuttuu seikkailijoiden mieliala. Alun into alkaa heikentyä, ja tilalle hiipii pelko ja pakokauhu. Myös muut laakson asukkaat ovat peloissaan. He joko yhtyvät valtavaan pakoaaltoon, tai ryömivät koloihinsa piiloon kauheuksia. Tummanpunainen taivas ja ahdistava kuumuus tuovat ainakin aikuislukijalle mieleen jopa helvetin, ja lopulta pimeys laskeutuu laakson ylle, kuin lopullinen tuomio. Ajan kanssa kilpailemisesta tulee Muumeille ystävineen selviytymistaistelua, kuten ympäröivälle luonnollekin. Aina kun ympäröivää luontoa on kohdannut jonkinlainen hävitys, vaikuttaa se hahmojen mielialaan. Lopussa, kun he vihdoinkin aamulla uskaltavat luolasta ulos, on vastassa vanhat tutut värit, ja meri on palaamassa takaisin. Suuri helpotus valtaa kaikkien mielen, ja jokainen palaa oman lempiasiansa pariin – Nuuskamuikkunen soittamaan. Se, että luonto palaa takaisin sellaiseksi kuin se oli, vapauttaa Muumit alakulosta ja ahdistuneisuudesta. Jälleen löytyy uskoa tulevaan ja iloa elämään.

5.3 Ekokriittiset Muumit

Ekokritiikki on tutkimussuunta, joka keskittyy ympäristöllisiin merkityksiin kirjallisuudessa. Siinä tutkitaan, mitä merkityksiä luonnolle annetaan ja miten nämä merkitykset vaikuttavat siihen, kuinka luontoa kohdellaan. (Lahtinen & Lehtimäki 2008, 8.) Kuten olen kuvaillut, kohdeteoksessani luonnolla on suuri rooli itse tarinassa. Muumilaakson yllä häilyy maailmanlopun uhka, mikä vaikuttaa hahmojen mielialaan. Kuitenkin se, millä tämä uhka konkretisoituu sekä hahmoille, että lukijalle, on luonnossa tapahtuvat muutokset. Muutokset myös kulkevat juonen mukana; mitä lähempänä pyrstötähti on, sitä kauheammaksi ympäristö

muuttuu. Kun taas luonto vahingoittuu, niin vahingoittuvat myös hahmojen mielet. Luonto on siis hyvin tärkeä osa sekä tarinaa, että tarinan hahmojen elämää.

Luonnon muuttumisen harmittelu ei kuitenkaan tarkoita sitä, että hahmot välittäisivät vain luonnosta saamistaan hyödykkeistä. He välittävät myös luonnosta ja maapallosta, jolle annetaankin teoksessa inhimillisiä piirteitä. Näin hahmojen on kenties helpompi kuvitella tuhoa maapallon ja luonnon kannalta. Muumipeikko ajattelee seuraavasti: "Mumintrollet betraktade det dystra landskapet och tänkte på hur rädd jorden måste vara när den såg det lysande eldklotet närma sig" (KK, 121). Näin ajatellessaan Muumipeikko kenties siirtää omat tuntemuksensa maapallon tuntemiksi, mutta osoittaa kuitenkin empatiakykyä koko maapalloa kohtaan. Maapallo on peloissaan. Niiskuneiti siirtää ajatuksensa taas suoraan tekoihin yrittäessään pelastaa paenneen meren pohjasta liejuun jääneitä kaloja takaisin lätköihin.

Vaikka *Kometen kommer* on seikkailukertomus, johon liittyy vahvasti uusia kokemuksia ja tuttavuuksia, näyttelee luonto kuitenkin yhtä suurimmista rooleista. Valtava luonnonkatastrofi saa hahmot ajattelemaan omaa elämäänsä ja suhdettaan luontoon. Erityisesti se saa ymmärtämään, kuinka tärkeää elinvoimainen ja värikäs luonto on, aivan jokaiselle pienelle mönkijälle.

6 Johtopäätökset

Vaikka *Kometen kommer* -teoksessa varsinaista maailmanloppua ei tulekaan, voidaan se silti nähdä apokalyptisena teoksena. Erityisesti miljöö muuttuu tarinan edetessä ja pyrstötähden lähestyessä sellaiseksi, millaiseksi mekin sen voisimme kuvitella maailmanlopun ollessa lähellä. Värit muuttuvat harmaaksi, aurinkoa ei näy, meri karkaa, ilma kuumenee ja kaikki elävät oliot luikkivat piiloon. Mikä olisi apokalyptisempaa, kuin teoksessa vallitseva joukkopako, niin luonnon kuin eläintenkin? Myös monet sotiin viittaavat asiat, kuten pyrstötähti atomipommin symbolina, pakolaisuus, puhdistus ja musiikin merkitys antavat pohjaa apokalyptisyydelle. Vaikka maailmanloppu ei tulekaan, eivät Muumit sitä luolassa piilotellessaan tiedä. He olettavat, että loppu on tullut, mutta päättävät odottaa luolan sisällä aamuun asti.

När många evigheter hade gått förbi var världens fullkomligt tyst. De lyssnade och lyssnade men det var verkligen tyst därutanför.
Mamma, viskade Mumintrollet. Har jorden gått under nu?
Nu ät det över, svarade hans mamma. Antagligen har vi gått under men i alla fall är det över. (KK, 150)

Kaiken pelon ja pakokauhun jälkeen Muumit viettävät luolassa yhden yön luullen, että koko luolan ulkopuolella oleva maailma on tuhoutunut. Heistä jokainen siis kokee jonkinlaisen apokalyptisin kuitenkin, vaikkakin vain yhden yön mittaisen.

Apokalyptinen pelastus ei ole tarinan loppu tai sulkeuma, vaan siirtymä uuteen vaiheeseen, jonka kautta on mahdollista löytää vastauksia aiemmin esitettyihin kysymyksiin. Lopun pelastus on myös ehdotonta apokalyptisessa kerronnassa (Mäntyniemi 2015, 92). Teoksen alussa kuvaillaan kaunista ja idyllistä Muumilaaksoa, mutta edellisestä, juuri voitetusta katastrofista huolimatta Muumipeikko ja Nipsu kaipaavat seikkailua. Nipsun löytämä pelottava tie saa heidät tutkimaan sitä. Minne tie vie? Teoksen edetessä kaksikon tie vie seikkailuihin, vaaroihin ja uusien ystävien löytämiseen. Kaiken seikkailun ja pelastuksen jälkeen hahmot lähtevät tutkimaan tuttua ympäristöä uudestaan. Kohdeteokseni päättyykin kohtaan, jossa Muumipeikko ja Muumimamma päättävät lähteä katsomaan, ovatko

keittiöpuutarha ja talo vielä paikallaan. Loppu antaa ymmärtää, että Muumien tarina tulee vielä jatkumaan. Elämä voitti.

Lähteet

Jansson, Tove 2014: *Kometen kommer*. Tukholma: Rabén & Sjögren

Aejmelaesus, Salme 1994: *Kun lyhyt syttyvät – Tove Jansson ja muumimaailma*. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy

Aristoteles. 1997: IX *Retoriikka Runousoppi*. (Rhetorica Poetica) Suom. Paavo Hohti. Helsinki: Gaudeamus.

Bahtin, Mihail M. 1979: *Kirjallisuuden ja estetiikan ongelmia*. (Voprosy literatury i estetiki, 1975) Suom. Kerttu Kyhälä-Juntunen & Veikko Airola. Moskova: Progress.

Collins, John J. 1997: *Apocalypticism in the Dead Sea Scrolls*. New York and London: Routledge.

Garrard, Greg 2011: *Ecocriticism 2nd edition*: (Apocalypse s. 93–116) London: Routledge

Gomel, Elana 2010: *Postmodern science fiction and temporal imagination*. Lontoo: Continuum International Publishing.

Happonen, Sirke. 2012: *Muumiopas*. Porvoo, Bookwell Oy

Happonen, Sirke. 2007: *Viljonkka ikkunassa*: Tove Janssonin muumiteosten kuva, sana ja liike. (Kometjakten-kirjan eri versiot: eroon palmuista, juonen sivupoluista ja naiivista Nuuskamuikkusesta s. 290–294) Porvoo: WS Bookwell OY.

Karjalainen, Tuula. 2013: *Tove Jansson – Tee työtä ja rakasta*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Laakso, Maria.; Lahtinen, Toni.; Heikkilä-Haluttunen, Päivi. 2011: *Tapion tarhoista turkistarhoille: luonto suomalaisessa lasten- ja nuortenkirjallisuudessa*. (Happonen, Sirke: Hilpeä muumiapokalypsi. Luonnonkatastrofi Tove Janssonin romaanissa Muumipeikko ja pyrstötähti s. 151–161) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Lahtinen, Toni.; Lehtimäki, Markku. 2008: *Äänekäs kevät – Ekokriittinen kirjallisuudentutkimus*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Lehtonen, Tuomas M. S. (toimittaja). 1999: *Lopun leikit – Uskon, historian ja tieteen eskatologiat*. (Assmuth, Timo. Asteroidien ja komeettojen uhka s. 305–318) Helsinki: Gaudeamus.

Mäntyniemi, Mikko 2015: *Maailmanlopun ajaton kertomus: apokalyptinen kronotooppi H.G.Wellsin Maailmojen sota -teoksessa ja sen adaptaatioissa*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Mäntyniemi, Mikko 2022: *Poetics of the End: Time, Space and Vision in Contemporary Apocalyptic Narratives*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Pippin, Tina 1999: *Apocalyptic Bodies: The Biblical End of the World in Text and Images*. London: Routledge.

Westin, Boel 2013: *Tove Jansson – Sanat, kuvat, elämä*. (Tove Jansson - ord, bild, liv, 2007) Suom. Jaana Nikula. Helsinki: Schildts & Söderströms.

Raamattu, 1992. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Helsinki: Kirjapaja.